

مبارز مطرح شد از این روتصمیم بر این شد که آقای کروبی و موسوی خویننی هادر مورد تشکیل این تشکیلات جدید با امام صحبت کنند و نظر موافق ایشان را جلب نمایند. باتوجه به آنکه در آن زمان آقای کروبی در بیمارستان بستری بود آقای خویننی هابه تنهایی در اسفند ماه سال ۱۳۶۶ با امام ملاقات کرد و بر خلاف آنچه برخی تصور می کردند امام با ایجاد انشعب در جامعه روحانیت موافقت کردند.» باتأیید حضرت امام این انشعب رسماً صورت گرفت و از این زمان به بعد «مجمع روحانیون مبارز تهران» فعالیت خود را آغاز کرد. مشارکت مردمی در این انتخابات در کل کشور ۶۰ درصد بود اما در تهران به ۵۰ درصد هم نرسید.

اما نفوذ مجمع روحانیون مبارز در مجلس سوم دوام نیاورد و نظارت استصوابی در آستانه مجلس چهارم خیلی راحت آنها را از میدان کنار زد.

■ مجلس چهارم: نخستین آور دگاه نظارت استصوابی

۲۱ فروردین ۷۱ انتخابات چهارمین دوره مجلس شورای اسلامی برگزار شد. این انتخابات در واقع دستور دوشیوه جدید نظارت شورای نگهبان بود. اندکی پیش از برگزاری این انتخابات ماده سوم قانون انتخابات (مصوب سال ۱۳۶۲) که نظارت شورای نگهبان بر انتخابات مجلس را عام و در تمام مراحل و کلیه امور مربوط به انتخابات می دانست، از سوی شورای نگهبان به نظارت «استصوابی» و لازم الاجرا تغییر یافت. (طبق تفسیر اصل نودونهم، نظریه شماره ۱۲۳۴ مورخ ۱۳۷۰/۳/۱۳ شورای نگهبان)؛ «نظارت مذکور در اصل نودونهم (۹۹) قانون اساسی استصوابی است و شامل تمام مراحل اجرایی انتخابات از جمله تأیید و رد صلاحیت کاندیدها می شود.» اما اینکه آغاز این شیوه نظارت چه بلایی بر سر انتخابات چهارمین دوره مجلس آورد، در کتاب خاطرات آیت الله هاشمی به وضوح آمده است.

پیش از ورود به خاطرات مرحوم هاشمی رفسنجانی، لازم است به موضوع مهمی در خصوص مرجع رد صلاحیت ها اشاره شود. آنچه که در مورد رد صلاحیت گسترده کاندیدهای مجلس چهارم گفته می شود از سوی هیأت اجرایی انتخابات صورت گرفت. یعنی همان هیاتی که از سوی وزارت کشور تعیین و پیش از ورود شورای نگهبان، وظیفه اولیه بررسی صلاحیت ها را بر عهده دارد. دولتی که ریاست آن را هاشمی رفسنجانی بر عهده داشت و وزارت کشور که متصدی آن عبدالله نوری بود، چگونه این حجم از رد صلاحیت را رقم زد؟ آنگونه که در خاطرات هاشمی آمده، فشار شورای نگهبان برای ترکیب اعضای هیأت اجرایی مسبب چنین وضعیتی شده بود. او در جایی هم گفت: وزارت کشور تحت فشار است؛ از اینکه در جریان شکل گیری هیأت های اجرایی به شورای نگهبان امتیاز داده، پشیمان است؛ گرچه شورای نگهبان آن را امتیاز نمی داند و حق خودش می داند.

هاشمی که نخستین انتخابات را در دوره ریاست جمهوری خود برگزار می کرد، در کتاب خاطرات خود در سال ۷۱ نوشت: «انتخابات چهارمین دوره مجلس برای این جانب بسیار پر در سرب شد. بر اساس تفکر خود من نیز انتظار بسیاری از نامزدهای خط امامی، مایل بودم این انتخابات به صورت کاملاً منصفانه برگزار شود و زمینه را هم با انتصاب آقای عبدالله نوری به وزارت کشور فراهم کرده بودم که در عمل، موازنه ای بین دومرکز مؤثر در مدیریت انتخابات، یعنی وزارت کشور و شورای نگهبان باشد؛ ولی بعد از آنکه کار شروع شد، عملاً نظر شورای نگهبان در پذیرش یا رد صلاحیت ها، در دسر زیادی برای من به بار آورد. رد صلاحیت گسترده نمایندگان موسوم به خط امام و حمایت های پید او پنهان از این اقدام شورای نگهبان، بسیاری از توان مستولان نظام را متوجه خود کرد. مجمع روحانیون مبارز به خاطر رد صلاحیت جمعی از سران آن، تهدید به کناره گیری از انتخابات کرد؛ از طرفی رهبری هم دستور دادند که باید مجمع در انتخابات شرکت کند. آقای کروبی که دبیر کل مجمع بود، از من توقع داشت که برای حل این مشکلات، بایزیرفتن صلاحیت جمع بیشتری از جناح آنها کمک کنم. من هم مطالب ایشان و سایر افراد را به رهبری منتقل کردم. نیروهای رد صلاحیت شده انتظار شفاعت و حمایت داشتند و من تا آنجا که می توانستم، سعی می کردم قلب ها را به هم نزدیک کنم و هر دو طرف را قانع کنم که به خواست قانون و میزان رأی مردم گردن بنهند. مرحوم دکتر حسن حبیبی هم در شورای نگهبان خیلی تلاش کرد و در موارد محدود مسأله حل شد.»

اواز روز سوم فروردین آن سال اینگونه نوشت: شب آقای (عبدالله) نوری، وزیر کشور آمد و گزارش (رد صلاحیت) شدن تعدادی از کاندیدهای مجلس در هیأت های اجرایی را داد؛ حتماً مورد اعتراض قرار خواهد گرفت و برای وزارت کشور مشکل ایجاد خواهد کرد. در میان آنها ۲۳ نفر نمایندگان فعلی مجلس از جمله سید هادی خامنه ای، (صادق) خلخالی و... هستند؛ چاره جویی کرد. به نظر رسید راهی جز توسل به شورای نگهبان نباشد که بعید است کمک کنند؛ چون درست در مسیر خواسته آنهاست و اصولاً این وضع با فشار شورای نگهبان برای ترکیب اعضای هیأت اجرایی پیش آمده است. جمعی از نمایندگان فعلی مجلس، آقایان... هادی

غفاری، (نماینده تهران)؛ (صادق) خلخالی، (نماینده قم)؛... که صلاحیت شان در هیأت اجرایی رد شده است، برای استمداد و رفع مشکل آمدند. هریک خود را مظلوم می داند و همه صحبت کردند. گفتم شکایت بنویسند تا من پیگیری کنم. آقایان (مهدی) کروبی و (سید محمد) موسوی خویننی ها آمدند و از روند انتخابات اظهار نگرانی کردند. معتقدند جوی به وجود آمده و تصور این است که حاکمیت می خواهند جناح آنها را حذف کنند. می گویند تحت تأثیر همین جو، هیأت های اجرایی اقدام به حذف کرده اند. نگران هستند که در مراحل بعدی، هیأت های نظارت و خود مجلس افراد بیشتری را حذف کنند. از من می خواهند که اقدامی برای علاج نمایم. رونوشت نامه ای را که برای رهبری نوشته اند، به من دادند. در آنجا گفته اند اگر این وضع اصلاح نشود، مجمع روحانیون مبارز در انتخابات شرکت نخواهد کرد؛ به آنها گفتم از موضع دلسوزی حرف بزنند و تهدید به کناره گیری نکنند»

هاشمی همچنین در روایت خود از روز ۱۱ فروردین نوشت: «شورای مرکزی (جامعه روحانیت مبارز) جلسه داشت. گزارش تبلیغات انتخابات را دادند و از روند حذف رقبای خود اظهار رضایت نمودند.»

در نهایت تفسیر شورای نگهبان از اصل ۹۹ قانون اساسی، به رد صلاحیت ۸۰ نفر از نامزدهای طیف چپ منجر شد که ۴۰ نفر از آن نمایندگان مجلس وقت بودند.

در انتخاباتی که اعلام شد واجدان شرایط رأی دادن در آن ۳۲ میلیون و ۴۶۵ هزار نفر هستند، ۱۸ میلیون و ۷۴۷ هزار نفر شرکت کردند. میزان مشارکت مردم در این انتخابات حدود ۵۸ درصد بود، که این آمار در استان تهران کمتر از ۵۰ درصد واجدان را شامل می شد. هر چند رد صلاحیت های ناشی از اعمال نظارت استصوابی گسترده بود اما باز هم چهره های شاخصی از جناح چپ در این انتخابات رقابت داشتند اما مهدی کروبی، محمد موسوی خویننی ها، محمد رضا توسلی، علی اکبر محتشمی پور، عبد الواحد موسوی لاری، فخرالدین حجازی، مرتضی الویری، سعید حجازیان، ابوالقاسم سرحدی زاده، محمد سلامتی، نجفقلی حبیبی، علیرضا محبوب، گوهر الشریعه دستغیب، فاطمه کروبی، مرصیه حدیدی چی دباغ و برخی دیگر از چپ های تأیید صلاحیت شده، رأی لازم برای ورود به مجلس را کسب نکردند تا در نهایت اکثریت مجلس چهارم بر خلاف سه دوره قبل خود در اختیار جناح مقابل قرار بگیرد.

■ مجلس پنجم: کمترین رد صلاحیت، بالاترین مشارکت

۱۸ اسفند ۷۴ پنجمین دوره مجلس شورای اسلامی برگزار شد. این انتخابات، هم رکورد ثبت نامی ها را از دو هم مشارکت مردمی را به بالاترین حد خود در همه دوره ها تا کنون رساند.

در این انتخابات بیش از ۵۳۰۰ نفر ثبت نام کردند و از این تعداد ۳۲۷۶ نفر تأیید صلاحیت و وارد رقابت شدند. این دوره از انتخابات تقریباً مصون از نظارت استصوابی بود و از میان گروه های مختلف مجمع روحانیون مبارز بود که این نظارت بار دیگر دامن آن را گرفت. در نهایت با به سرانجام نرسیدن رایزنی ها با شورای نگهبان، اعضای این مجمع تصمیم به عدم شرکت در انتخابات گرفت. عدم التزام عملی به اسلام و ولایت فقیه مهم ترین دلیل رد صلاحیت های آن دوره از انتخابات بود. برخی از نیروهای ملی - مذهبی از جمله عزت الله سحابی، غلامعباس توسلی، ابوالفضل بازرگان و محمد بسته نگار، در آخرین لحظات اعلام فهرست نامزدهای تأیید صلاحیت شده بود که البته به دلیل عدم امکان تبلیغات انتخاباتی از ادامه حضور صرف نظر کردند. این اتفاق نه تنها تأثیری در کاهش مشارکت مردمی نداشت بلکه از تعداد ۳۴ میلیون واجد شرایط رأی دادن، ۲۴ میلیون نفر پای صندوق های رأی حاضر شدند؛ یعنی مشارکت ۷۱ درصدی. در این انتخابات